

Великі проводи

Пантелеймон Куліш

Вступ

Як на мене шуря-буря
З півночі схопилась, –
Твоя хата, блага мати,
Мені відчинилась.

Як на мене хиже птаство
Важко налітало, –
Ти мене, благая мати,
Орлом величала.

Не орел я, стара нене, –
Голуб полохливий,
Яструбами зацьований,
Совами ночними.

Під твою сховавсь я кришу
В завірюху злую;
Твоїм духом теплим дишу,
Твоїм серцем чую.

Ой ти вміла заспокоїть
Лякане серденько, –
Буркочу тобі тихенько,
Моя рідна ненько.

Пісня перва

I

Ой чого, чого
В славнім Гадячі
В усі дзвони задзвонено?
Ой чого, чого

Усі могилки
Корогвами закрашено?
Попи співають,
Свічки палають,
Козаки шабельками лискають.

Ой кого, кого
Пишним поїздом
У почиті привезено,
Вороного коня,
В сріблї-золотї,
За труною приведено?
Пани й панята,
Дуки, княжата
З'їхались труну проводити.

Ой хто ж бо то, хто
На сиру землю
Пав у чорнім оксамитї?
Тяжко старому
Зоставатися
Сиротою на світі!
Є кому меди
І вина пити,
Нікому очей веселити.

II

Годі тобі, годі,
Пане Рарожинський.
У сиру землю биться:
Ще ж бо ти на світі,
У похилих літах,
Не зовсім одиниця.

Не заливай, батьку,
Примерклого ока
Гіркими сльозами:
Єсть у тебе втіха –
Дочка ясноока
З чорними бровами.

Ой вона від жалю
Як степова квітка
Під россою, схилиась.
А на її красу,
На пишну уроду
Вся молодіж задивилась.

Схилилась над братом,
У чорних серпанках,
Як верба над водою;
Усім взяла очі,
Усім взяла серце
Молодою красою.

III

Під страшну негоду,
Через Жовту Воду
Не знайшли пани броду;
Помер молоденький
Панич Рарожинський,
Повернувши з походу.

Не низьким поклоном
Низове гультяйство
Паненя привітало:
Воно йому в груди
З довгої пищалі
Подарунок послало.

Чи то степи й балки,
Глибокі байраки
Красним маком процвітають:
Чи то хмельнищане,
Втікачі-панщане
Червону кров розливають?

Застукав Хмельницький
Гетьмана Калину
Із Потоцьким під Стебловим, –
Дякують панове

По костьолах богу,
Хто вернувся здоровим.

Ой уже ж Хмельницький
На всю Україну
Зичним голосом гукає:
“Гей, хто не хоче
Шляхті догоджати,
Хай до мене прибуває!”

Гудуть хлібороби,
Як весняні бджоли:
“Ой що маємо чинити?
Чи нам манівцями
За Дніпро втікати,
Чи ще шляхті послужити?”

Уже ж ми служили,
Уже ж ми й робили,
Та що маєм за послугу?
Запродало панство
Наше тіло й душі
Орандарям у наругу!”

IV

Ой у Лубнях крутоярих,
У високім замку,
Сидить пишний князь Ярема
На тисовім ганку.

Насупився князь Ярема
Все листи читає.
“Враже хлопство! Хамське кодро!” –
Раз по раз гукає.

“Наряджайте драгонію,
Лаштуйте гармати!
На всіх шляхах, перевозах
Поставити чати!

Усі стежки по яругах
Поперетинати.
А піймавши утікачів,
На палі вбивати!

На розпуттях шибениці
Славити по полю.
Щоб завчасу вгамувати
Ледачу сваволю!"

V

Кличе пишний князь Ярема
Поперед себе Голку, -
Молодого отамана
Панцерного полку.

"Пане Голко! ти вірністю
Своє ім'я вславив:
Тим я тебе серед шляхти
Високо поставив.

Хоч родився ти від козака,
Та шляхетну душу
В твоїх речах і учинках
Шанувати мушу;

Бо не дурно ти зо мною
З'їздив чужі краї:
Розумнішої людини
Над тебе не маю.

Вірний Голко! тепер тая
Година настала,
Щоб твоя душа шляхетна
Сонцем засіяла.

Занедужав Рарожинський,
Поховавши сина,
А тим часом закипає
Бунтом Україна.

Гадячане перші встануть:
Завзятії люде!
Як не впиним того хлопства,
То щось лихе буде!

Оце ж мушу сусідові
Допомогу дати
І тебе послать у Гадяч
Рейментарювати.

Чесць велика! Уся шляхта
Завидує збоку.
А за вірність дамо тобі
Награду високу:

Дамо тобі крулевщизну
У Липовім Броді,
І будеш ти, з ласки сейму,
Шляхтич на загороді”.

Уклонився пан отаман,
Засіяли очі:
“Я більшої, ясний князю,
Милості не хочу.

Аби мені панам своїм
Добре догодити
І від них ласкаве слово
Собі заслужити”.

VI

Чого ж се ти, Голко,
Чого ж се ти, друже,
Одійшов од князя
Та й зажурився дуже?

Чи ти зажурився,
Чи ти загадався, –
Хто ж би то по тобі
Дорозумовався?

Глибокий колодязь, -
Тільки дно блищить:
Твоя думка глибше
У серці таїться.

Глибокий колодязь,
Води не достати:
Тебе не збагнув би
Ні батько, ні мати.

Глибокий колодязь,
Не сягне ключина:
Тебе не збагнула б
І вірна дружина.

З панами ти виріс,
Панам сподобався
І рідного батька
Змалку відцурався.

Панським тебе мати
Личком наділила,
Бо в панських будинках
Тобою ходила.

Уродлива мати,
Як намалювала,
Бо в панських будинках
Вона пробувала.

Чого ж тебе серцем
Козаки шанують?..
Козацьку натуру
Вони в тобі чують.

Як заграєш в полі
На воронім коні, -
З тобою, Голко,
Козаченьки роєм!

Як виїдеш збройно

Граничить границі, –
Вони за тобою –
Що вольнії птиці!

Вірно Голка, вірно
Своєму пану служить...
Чого ж його серце
Потай усіх тужить?

З веселої учти
Голка утікає,
І панська шаноба
Його не втішає.

Ой б'є-розбиває
Щука-риба ряску?
Не вважає Голка
На дівочу ласку.

Летить орел в небо,
Розпустивші крила:
З козаками Голці
Розмова не мила.

По синьому морю
Лебідь виринає:
Не простацьку Голка
Думку собі має...

VII

Пішла-повилася
З Лубень крутоярів
Дорога розлога...
Обняла козацьку
Бездонною душу
Велика тривога.

“Де ти живеш, славо,
Праведне лицарство,
Де тебе шукати?

Ой ще ж тебе, славо,
На вік не явили
Високі палати.

Ой чи то ж то слава
Велика заслуга,
Щоб свій рід підняти?
Чи то слава славная
На божому суді,
Щоб люд рятувати?

Ой із'їздив-звідав
Я чужії землі,
Розуму набрався;
Ой бачив я славу
Понад синім морем –
Я в їй закохався.

Ой шумлять байраки,
Луги Низовії
Буйними вітрами:
Ой настало врем'я,
Настала година
Розмовлять з панами.

Ой буде розмова
У чистому полі
Довгими списками:
Гей, пишнее панство,
Шляхетне лицарство!
Розквитайтесь з нами!

Ой буде розмова,
Гарматная рада
Огнем, порохами;
Напишемо листи,
Вічні договори
Гострими шаблями!"

Їде Голка чистим полем
На воронім коні;
За ним повчок панцерників
У ясненькій зброї;

За ним слуги молодії,
Вози скарбованії;
Під білими попонами
Коні дорогії.

Блищить шабля козацькая
Від срібла та злата;
Зрядив його пан ласкавий
Як рідного брата.

Горять в полі, против сонця,
Сукні-єдамашки:
“Не забувай, вірний слуго,
Княжецької ласки”.

“Не забуду, не забуду!
Хіба жив не буду!
Ой я вам, вельможне панство,
За все вдячен буду:

І за те, що панські очі
Й панські брови маю;
І за те, що свого батька
Змалку відбігаю;

І за те, що моя мати
Пішла за водою,
Породивши паненятко
В лузі над Сулою;

І за те, що ви достатком
Мене наділили,
Награбивши, наздиравши
З рідної Вкраїни.

Ой Яремо, пишний князю!

Не дивись звисока:
Не засліпиш сріблом-злотом
Козацького ока!

Було мене в чужі землі
З собою не брати,
Коли хотів з мене слугу,
Дворянина мати.

Було мене не пускати
На тайні розмови
До тих людей, що по світу
Ширять розум новий.

Ой ти, князю, в єзуїтів
Учивсь панувати.
А я учивсь у тих людей
Братів рятувати.

Заковані брати мої
В шляхетські статути...
Пора, пора поскидати
Невольникам пути!"
Сторінки: 1 [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#)